28/07/2020

“Ρωμηοί και Μουσουλμάνοι”

/ Αγία Σοφία

Του Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιεροθέου

Ἡ τρίτη Ἅλωση τῆς «Ἁγια-Σοφιᾶς», μέ τήν μετατροπή της ἀπό Μουσεῖο σέ Τζαμί, στίς 24 Ἰουλίου 2020, μέ τήν ἀνοχή, δυστυχῶς, ἡγετῶν μεγάλων Χριστιανικῶν καί Ὀρθοδόξων Κρατῶν, ἀποτελεῖ μιά πρόκληση ἐναντίον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας κέντρο εἶναι ἡ Ἁγία Σοφία καί, δευτερευόντως, ἐναντίον ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ Τοῦρκος Πρόεδρος τόν τελευταῖο καιρό ἔκανε συνεχῶς λόγο γιά τόν Μωάμεθ τόν Πορθητή καί καθόλου γιά τόν ἱδρυτή τοῦ Ἰσλάμ, Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος, παρά τίς θρησκευτικές του ἰδέες, ἔδειχνε μιά ἄλλη συμπεριφορά ἔναντι τῶν Ὀρθοδόξων Ρωμηῶν, ὅπως θά δοῦμε στήν συνέχεια.

Μέχρι τόν 16ο αἰώνα ἡ Αὐτοκρατορία μέ ἕδρα τήν Κωνσταντινούπολη λεγόταν Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία ἤ Ρωμανία, οἱ δέ κάτοικοί της λέγονταν Ρωμαῖοι ἤ Ρωμηοί. Κείμενα τοῦ 14ου αἰῶνος, πού ἔχω ὑπ᾽ ὄψη μου ἀπό τήν αἰχμαλωσία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ στήν Μικρά Ἀσία, χαρακτηρίζουν τούς Ὀρθοδόξους ὡς

Ρωμαίους. Τό δέ γένος δέν λεγόταν Ἑλληνικό ἤ Βυζαντινό, ἀλλά γένος τῶν Ρωμαίων. Πρώτη φορά στήν ἱστορία ὀνομάσθηκε ἡ Αὐτοκρατορία Βυζαντινή τόν 16ο αἰώνα καί ἐκεῖνος πού τήν «βάπτισε» μέ αὐτό τό ὄνομα εἶναι ὁ Ἱερώνυμος Βόλφ τό 1562 μ.Χ.

Ἡ Χριστιανική Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία καθ' ὅλη τήν διάρκεια τῆς ἱστορικῆς της διαδρομῆς εἶχε νά ἀντιμετωπίση διάφορα προβλήματα ἀπό τούς Πέρσες κατ' ἀρχάς καί τούς Ἄραβες στήν συνέχεια καί τελικά ἀπό τούς Ὀθωμανούς.

1. Ἄραβες, Μωάμεθ καί Χριστιανισμός

Ἄραβες λέγονται οἱ κάτοικοι τῆς Ἀραβικῆς χερσονήσου πού εἶναι ἡ πλέον ἐκτεταμένη χερσόνησος στόν κόσμο καί περιλαμβάνει σήμερα τά Κράτη: Σαουδική Ἀραβία, Ὑεμένη, Ὀμάν, Ἀσκάτ, Κουβέϊτ, Κατάρ, Ἀκτή Πειρατῶν, Νήσους Μπαχρέϊν καί Ἄντεν. Ἐπίσης Ἄραβες λέγονται γενικότερα ὅσοι προέρχονται ἀπό τόν λαό αὐτό ἤ ὅσοι φέρουν τήν σφραγίδα τοῦ πολιτισμοῦ τῶν λεγομένων σήμερα Ἀραβικῶν Χωρῶν πού βρίσκονται στήν Ἐγγύς Ἀνατολή καί τήν Βόρειο Ἀφρική. Στούς Ἄραβες συγκαταλέγονται καί οἱ ἐξαραβισθέντες πού ἀνήκουν σέ ἄλλους λαούς.

Ἡ ἀραβική ἱστορία χωρίζεται στήν προϊσλαμική περίοδο, ἡ ὁποία συνήθως ἀπό μουσουλμανικά κείμενα τιτλοφορεῖται ὡς «Χρόνος ἀγνωσίας», «Ἀμαθείας», «Βαρβαρότητας», καί τήν ἰσλαμική περίοδο. Στήν Ἀραβία κατά τήν προϊσλαμική περίοδο παρατηροῦμε πολυθεϊστικά στοιχεῖα, καθώς καί διείσδυση τοῦ Χριστιανισμοῦ μέ τήν μορφή τοῦ Ἀρειανισμοῦ, Νεστοριανισμοῦ καί Μονοφυσιτισμοῦ. Ὁ Μωάμεθ ἐπέτυχε τήν ἑνότητα τῶν Ἀράβων καί ἀπό αὐτόν ἀρχίζει ἡ ἔναρξη καί ἡ ἐπέκταση τῆς Ἀραβικῆς Αὐτοκρατορίας (Ἀριστείδης Πανώτης).

Κατά συνέπεια, ὁ Μωαμεθανισμός πού ἐμφανίσθηκε τόν 7ο μ.Χ. αἰώνα στά ἀνατολικά μέρη τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, στήν Ἀραβία, εἶχε ἐπηρεασθῆ σημαντικά ἀπό παραδόσεις ἰουδαϊκές, χριστιανικές –κυρίως ἀρειανικές, νεστοριανικές– καί ἀπό διάφορα γηγενῆ στοιχεῖα. Ἔτσι, ὅταν ἐμφανίσθηκε ὁ Μωαμεθανισμός, θεωρήθηκε ἀπό τούς θεολόγους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς μιά αἵρεση χριστιανική, ἀκριβῶς γιατί εἶχε προσλάβει μερικά χριστιανικά στοιχεῖα, ἔστω καί μέ αἱρετική μορφή.

Ὁ Καθηγητής Δημήτριος Πάλλας παρατηρεῖ ὅτι ἡ ὀρθόδοξη πίστη συνδέθηκε μέ τήν Ρωμαϊκή Αὐτοκρατατορία, τό λεγόμενο Βυζάντιο, ἐνῶ οἱ αἱρετικές ἀποκλίσεις ἀπό τήν Ὀρθοδοξία ὁδηγήθηκαν πρός τήν περιφέρεια τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἔτσι, ὁ ἀρειανισμός περιορίσθηκε στούς Γότθους καί βγῆκε ἀπό τά ὅρια τοῦ Βυζαντίου,

πρός δυσμάς, ἐνῶ οἱ μονοφυσιτικές τάσεις ἐπικράτησαν στίς ἀνατολικές περιφέρειες τῆς Αὐτοκρατορίας «καί τελικά τό μεγαλύτερο μέρος ἀπό τούς μονοφυσίτες προσχώρησε στό Ἰσλάμ», καί ὅπως παρατηρεῖ «τό ἰσλαμικό «Ἴλ Ἀλλάχ» – «Ἕνας Θεός»- ἦταν ὁ ἀλαλαγμός «Εἷς Θεός» τῶν μονοφυσιτῶν».

Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός στό ἔργο του «Περί αἱρέσεων» κατέταξε τόν Μουσουλμανισμό –τούς ὀνομάζει Ἰσμαηλίτες– στίς αἱρέσεις τοῦ Χριστιανισμοῦ, μαζί μέ τούς Μονοθελῆτες καί γράφει: «Ἔστι δέ καί ἡ μέχρι τοῦ νῦν κρατοῦσα λαοπλάνος θρησκεία τῶν Ἰσμαηλιτῶν, πρόδρομος οὖσα τοῦ Ἀντιχρίστου. Κατάγεται δέ ἀπό Ἰσμαήλ, τοῦ ἐκ τῆς Ἄγαρ τεχθέντος τῷ Ἀβραάμ, διόπερ Ἀγαρηνοί καί Ἰσμαηλῖται προσαγορεύονται. Σαρρακηνούς δέ αὐτούς καλοῦσιν, ὡς ἐκ τῆς Σάρρας κενούς. . .».

Στήν συνέχεια γράφει ὅτι αὐτοί οἱ Ἀγαρηνοί –ἐννοεῖ προφανῶς τούς Ἄραβες– ἔγιναν εἰδωλολάτρες και προσκύνησαν τό φωτεινό ἀστέρι Ἀφροδίτη, ὁπότε «ἕως μέν, οὖν τῶν Ἡρακλείου χρόνων προφανῶς εἰδωλολάτρουν», μετά ὅμως τήν ἐμφάνιση τοῦ «Μαμέδ», δηλαδή τοῦ Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος μελέτησε τήν Παλαιά καί τήν Καινή Διαθήκη «ὁμοίως δῆθεν Ἀρειανῷ προσομιλήσας μοναχῷ, ἰδίαν συνεστήσατο αἵρεσιν». Στήν συνέχεια ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός ἀναφέρεται στήν διδασκαλία τοῦ Κορανίου γιά τόν Θεό, τόν Χριστό, τήν Μαρία, τήν ἀδελφή τοῦ Μωϋσῆ, τόν Ἀαρών καί τήν Παναγία καί σχολιάζει καί ἄλλες ἀπόψεις τοῦ Κορανίου.

Εἶναι γνωστόν ὅτι ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός (675-740 μ.Χ.) ἔζησε τήν περίοδο τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Μωαμεθανισμοῦ καί ἐπειδή ζοῦσε στήν Δαμασκό ἦλθε σέ ἄμεση ἐπαφή μέ τούς Ἄραβες καί γνώρισε τό Κοράνιο, γι’ αὐτό καί χρησιμοποιεῖ τμήματά του.

Ἀργότερα δέ τόν 9ο αἰώνα μ.Χ. ὁ Μωαμεθανισμός, πού προσέλαβε μέ τόν σουφισμό ἀρχαιοελληνικά καί ὀρθόδοξα μοναχικά στοιχεῖα, πλησίασε περισσότερο πρός τόν Χριστιανισμό.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Τιράνων κ. Ἀναστάσιος στό εἰδικό σύγγραμμά του γιά τό Ἰσλάμ καταλήγει στήν διαπίστωση, ἀπό διάφορες μελέτες, ὅτι οἱ ρίζες τοῦ Ἰσλάμ βρίσκονται σέ τρία βασικά θρησκευτικά στρώματα τά ὁποῖα ἔπαιξαν σημαντικό ρόλο στήν διαμόρφωση τοῦ Ἰσλαμισμοῦ.

Τό πρῶτο στρῶμα ἀπό τό ὁποῖο ἀντλήθηκαν στοιχεῖα ἦταν ἡ ἀραβική θρησκεία πού ὑπῆρχε στόν χῶρο τῆς Ἀραβίας καί διακρίνονταν ἀπό τά πολυθεϊστικά στοιχεῖα μέ μερικές «ἑνοθεϊστικές καί μονοθεϊστικές τάσεις». Τό δεύτερο βασικό θρησκευτικό στρῶμα ἦταν ἡ Ἰου δαϊκή θρησκεία καί παράδοση καί προέρχονταν

ἀπό τούς Ἰουδαίους πού δραστηριοποιοῦνταν στήν χερσόνησο τῆς Ἀραβίας. Τό τρίτο βασικό θρησκευτικό στρῶμα πού ἐπηρέασε τόν Ἰσλαμισμό ἦταν, ὅπως ὑποστηρίχθηκε καί πιό πάνω, «ὁ χριστιανισμός εἰς παρεφθαρμένην κυρίως μορφήν», καί ἐννοοῦνται οἱ Χριστιανικοί πληθυσμοί τῆς Συρίας καί τῆς Μεσοποταμίας πού εἶχαν ἐπηρεασθῆ ἀπό τόν μονοφυσιτισμό καί τόν νεστοριανισμό, ἀφοῦ στούς Ἄραβες ἀνέπτυξαν ἱεραποστολική δραστηριότητα οἱ Μονοφυσίτες καί οἱ Νεστοριανοί.

Μάλιστα τόν 6ο αἰώνα μ.Χ. στό νότιο τμῆμα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ὁλόκληρες ἀραβικές φυλές ἀσπάσθηκαν τόν Χριστιανισμό «καί ἵδρυσαν δύο χριστιανικά ἀραβικά κράτη». Τό ἕνα ἦταν τό κράτος τῶν Γασανιδῶν πού βρισκόταν ἀνατολικά τῆς Παλαιστίνης καί δέχθηκε τόν μονοφυσιτισμό, καί τό ἄλλο ἦταν τό κράτος τῶν Λαχμιδῶν, πού βρισκόταν κοντά στόν Εὐφράτη καί προσχώρησε στόν νεστοριανισμό.

2. Τό Κοράνιο γιά τούς Ρωμηούς

Τό ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι ὁ Μωάμεθ εἶχε καλή ἄποψη γιά τούς Ρωμηούς, δηλαδή τούς Χριστιανούς τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας – Βυζαντίου. Μάλιστα στό Κοράνιο καί συγκεκριμένα στό 30ό κεφάλαιο ὁ Μωάμεθ γράφει γιά τήν προσωρινή πτώση τῶν Ρωμαίων στούς Πέρσες, στήν Μέση Ἀνατολή, καί «προφητεύει» τόν τελικό θρίαμβό τους, γιά τόν ὁποῖον θά χαροῦν οἱ ὀπαδοί του. Στό συγκεκριμένο κεφάλαιο γράφεται:

«Ἐν ὀνόματι τοῦ οἰκτίρμονος καί ἐλεήμονος Θεοῦ. Ἀλέφ, Λάμ, Μίμ. Ἐνικήθησαν οἱ Ἕλληνες (ὁ Γεράσιμος Πεντάκης τήν φράση τοῦ Κορανίου «Γούλιπατ- ἐρ-ʿΡούμ», δηλαδή «Ἐνικήθησαν οἱ Ρωμαῖοι- Ρωμηοί», τήν μεταφράζει ὡς «Ἐνικήθησαν οἱ Ἕλληνες»). Ἔν τινι χώρᾳ ἐγγύς τῆς ἡμετέρας. Πλήν μετά τήν ἧτταν ταύτην, καί οὗτοι θά νικήσωσιν, ἐντός ὀλίγων ἐτῶν. Τά πράγματα, εἴτε πρίν, εἴτε μετά, ἐξαρτῶνται παρά τοῦ Θεοῦ. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ οἱ πιστοί ἀγαλλιάσονται, διά τήν νίκην, ἥτις τελεσθήσεται τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ. Οὗτος συντρέχει ὅν βούλεται, ὢν κραταιός καί πολυέλεος. Αὕτη ἐστιν ἡ ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ, οὗτος δέν ἀρ νεῖται τάς ἑαυτοῦ ἐπαγγελίας, ἀλλ’ οἱ πιστοί οὐκ οἴδασι τοῦτο. Κατανοοῦσιν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὅ,τι ὑποπίπτει εἰς τάς αἰσθήσεις, πλήν δέν σκέπτονται περί τῆς μελλούσης ζωῆς» (Κοράνιον, κεφ. Λ΄, στ. 1-6).

Σημαντικά εἶναι τά ὅσα ὑποστηρίζει ὁ Ἀλύ Νούρ στήν διδακτορική διατριβή του μέ τίτλο «Τό Κοράνιο καί τό Βυζάντιο». Ἑρμηνεύοντας αὐτό τό κεφάλαιο τοῦ Κορανίου πού ἀναφέρεται στούς Ρούμ, συγκριτικά μέ τό πρωτότυπο Κοράνιο στήν ἀραβική γλώσσα καί τήν ὅλη ἀτμόσφαιρα στήν ὁποία γράφηκε, ἀναλύει γιατί γράφηκε ἀπό τόν Μωάμεθ αὐτό τό κεφάλαιο καί κυρίως σέ ποιούς πιστούς

ἀναφέρεται, δηλαδή ποιοί εἶναι οἱ πιστοί. Θά δοῦμε συνοπτικά μερικές ἑρμηνευτικές ἀπόψεις του.

Κατ' ἀρχάς ἡ ἐπικεφαλίδα τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ τοῦ Κορανίου εἶναι «Ἀρρούμ». Τό «ἀρ» προέρχεται ἀπό τό ἀραβικό ἄρθρο «ἀλ» καί τό «Ρούμ» ἀναφέρεται στούς Ρωμηούς, ὁπότε «Ἀρρούμ» σημαίνει οἱ Ρωμηοί. Σημειώνεται ὅτι οἱ Ἄραβες, καί πρίν τό Ἰσλάμ, γιά νά δηλώσουν τούς κατοίκους τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, χρησιμοποιοῦσαν τήν λέξη Ρούμ καί γιά νά δηλώσουν ὅλην τήν Αὐτοκρατορία χρησιμοποιοῦσαν τήν λέξη Ρωμανία. Ὁ Μασουντί (10ος αἰών) θεωρεῖται ὅτι εἶναι ὁ πρῶτος Ἄραβας ἱστορικός πού διέκρινε τούς Ρωμαίους σέ «Ἰουνάν» (ἐθνικοί, Ἕλληνες) καί «Ρούμ» (Ρωμαῖοι ἤ βυζαντινοί Χριστιανοί).

Ἀκόμη, ὅπως σημειώνει ὁ Ἀλύ Νούρ, ἡ μετάφραση τοῦ Κορανίου ἀπό τόν Πεντάκη δέν ἀποδίδει πλήρως τό ἀρχικό κείμενο τοῦ Κορανίου, ἀφοῦ ὑπάρχουν λεπτά σημεῖα τά ὁποῖα συγχέονται στήν μετάφραση.

Πάντως, τό σημαντικό εἶναι ὅτι μέ τό κεφάλαιο αὐτό τοῦ Κορανίου δηλώνεται ὅτι νικήθηκαν μέν οἱ Ρωμηοί, ἀλλά σέ λίγο θά νικήσουν πάλι μέ τήν βοήθεια τοῦ Θεοῦ καί τήν ἡμέρα ἐκείνη οἱ πιστοί θά χαροῦν. Μέ τόν ὅρο πιστοί ἐννοοῦνται οἱ Ἄραβες Μουσουλμάνοι.

Γιά νά ἑρμηνευθῆ τό κορανικό αὐτό χωρίο, θά πρέπη νά κατανοηθῆ ὅτι ἀναφέρεται στίς πολεμικές διενέξεις μεταξύ Ρωμηῶν καί Περσῶν καί οἱ Ἄραβες διάκεινται εὐμενῶς μέ τούς Ρωμηούς.

Σέ ἄλλο κεφάλαιο τοῦ Κορανίου, καί συγκεκριμένα στό 106ο κεφάλαιο, γίνεται λόγος γιά τούς Κορεϊχίτες τῆς Μέκκας. Πρόκειται γιά τήν ἡγετική ἀραβική φυλή πού εἶχε πολλές σχέσεις μέ τό Βυζάντιο. Ἀπό τήν ἀραβική αὐτή φυλή προερχόταν καί ὁ Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος ἐπισκεπτόταν τήν Συρία, ἡ ὁποία βρισκόταν κάτω ἀπό τήν Ρωμαϊκή – Βυζαντινή διοίκηση, καί ἄλλα μέρη τοῦ Βυζαντίου. Ὅταν, λοιπόν, οἱ Πέρσες ἀπειλοῦσαν τήν Κωνσταντινούπολη, οἱ Κορεϊχίτες εἶχαν στενές σχέσεις μέ τό Βυζάντιο καί διατηροῦσαν τήν γραμμή Συρία – Ὑεμένης, μεταφέροντας τά ἀγαθά τῆς Ἀνατολῆς στό Βυζάντιο. Οἱ Κορεϊχίτες, κάτοικοι τῆς Μέκκας, παρέμειναν εἰδωλολάτρες γιά νά ἐξασφαλίσουν τήν οὐδετερότητα ἔναντι τῶν ὑποστηρικτῶν τῶν Νεστοριανῶν Περσῶν καί τοῦ Ὀρθοδόξου Βυζαντίου.

Στήν Μέκκα ζοῦσαν πολλοί ξένοι, ἤτοι Ρωμαῖοι – Βυζαντινοί, Πέρσες, Αἰθίοπες καί πολλές φυλές Ἀράβων. Τόσο οἱ Ρωμαῖοι – Βυζαντινοί ὅσο καί οἱ Πέρσες ἀνέπτυξαν στήν Μέκκα ἐλεύθερα τούς κοινωνικούς καί οἰκονομικούς στόχους τους. Ὅμως, οἱ Κορεϊχίτες τῆς Μέκκας εἶχαν περισσότερες σχέσεις μέ τούς Ρωμηούς – Βυζαντινούς καί «ἀπετέλουν τότε τόν κύριον φορέα τοῦ βυζαντινοῦ ἐμπορίου ἀλλά

καί ἐπεῖχον τήν θέσιν τοῦ φορέως τοῦ βυζαντινοῦ πνεύματος». Ὁ Μωάμεθ συμπαθοῦσε τούς Χριστιανούς Αἰθίοπες τῆς Μέκκας καί πολλοί μέ ὀνόματα ἑλληνικά ἦταν φίλοι τοῦ Μωάμεθ. Μάλιστα λέγεται ὅτι ὁ διδάσκαλος τοῦ Μωάμεθ ἦταν ὁ βυζαντινός δοῦλος τῆς Μέκκας Γκάμπρ (πιθανῶς Γαβριήλ).

Ἡ ἧττα τῶν Ρωμηῶν θά σήμαινε καί ριζική ἀλλαγή στήν τύχη τῆς Μέκκας, ἡ ὁποία ἀσκοῦσε τό ἐμπόριο τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας πρός ἀνατολάς. Καί παρά τό ὅτι ἡ Μέκκα ὡς ἐμπορικό κέντρο, μετά τήν ἧττα τῶν Ρωμηῶν καί τήν ἅλωση τῆς Ἀλεξάνδρειας ἀπό τούς Πέρσες, δέχθηκε περσική ἐπίδραση, ἐν τούτοις ὁ Μωάμεθ διά τοῦ Κορανίου δήλωνε διά τοῦ συγκεκριμένου αὐτοῦ κεφαλαίου τήν στάση του ὑπέρ τῶν Ρωμηῶν. Ἄλλωστε, ὁ Μωάμεθ μέ τό Κοράνιο κατέπνιξε τήν ἀραβική εἰδωλολατρία.

Στό ἐρώτημα, λοιπόν, ποιοί ἦταν οἱ πιστοί, οἱ ὁποῖοι θά χαίρονταν γιά τήν νέα νίκη τῶν Ρωμηῶν, ἡ ἀπάντηση εἶναι ὅτι οἱ Ἄραβες Μουσουλμάνοι. Ἀσφαλῶς οἱ πιστοί δέν ἦταν οἱ Κορεϊχίτες εἰδωλολάτρες, οὔτε ὅσοι ἦταν ὑπέρ τῶν Περσῶν. Ἄλλωστε, στήν κοινωνία τῆς Μέκκας ἐχθροί τοῦ Βυζαντίου – Ρωμανίας θεωροῦνταν «οἱ Πέρσαι, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Νεστοριανοί καί ἄλλοι ἀσήμαντοι, εἴτε εἰδωλολάτραι εἴτε πιστοί εἰς ἀντίθετα συμφέροντα». «Μόνον οἱ Ὀρθόδοξοι, οἱ Αἰθίοπες, οἱ Μουσουλμάνοι καί ἄλλοι τινές πιστοί ἄνθρωποι ἦσαν πράγματι ὑπέρ τοῦ Βυζαντίου». Ἑπομένως, οἱ πιστοί Μουσουλμάνοι Ἄραβες ἐννοεῖται ὅτι θά χαροῦν μέ τήν νίκη τῶν Ρωμαίων ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ὅπως σημειώνεται ἀπό τόν Ἀλύ Νούρ, ἐπαληθεύθηκε ἡ «προφητεία», ἀφοῦ «ὁ μέν Ἡράκλειος νικήσας τούς Πέρσας ἔστησεν τόν τίμιον Σταυρόν, ὁ δέ Μωάμεθ νικήσας τούς Ἄραβας εἰδωλολάτρας μετέτρεψε τήν Καάβαν εἰς Ναόν τοῦ Θεοῦ».

Εἶναι φανερόν ὅτι τό κεφάλαιο αὐτό τοῦ Κορανίου δείχνει τήν σχέση τήν ὁποία εἶχαν ὁ Μωάμεθ καί οἱ ὀπαδοί του μέ τούς Ρωμηούς καί τήν Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία καί ὄχι μέ τούς Πέρσες.

Γενικά, οἱ Ἄραβες Μουσουλμάνοι ἔτρεφαν ἕναν θαυμασμό πρός τούς Ρωμηούς, τούς κατοίκους τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καί ἤθελαν νά τούς μιμοῦνται καί ἐπεδίωκαν ἀπό θαυμασμό νά κατακτήσουν τήν περιοχή τους. Προσέλαβαν τόν πολιτιστικό τρόπο ζωῆς τους, πῆραν ἀπό τούς Ρωμηούς τήν μουσική, τά τραγούδια, τούς χορούς καί ἄλλες πολιτιστικές παραδόσεις. Γι᾽ αὐτό παρατηροῦμε ὅτι ὑπάρχουν κοινά πολιτιστικά στοιχεῖα μεταξύ τῶν Ρωμηῶν καί τῶν Μουσουλμάνων. Ὅποιος ἐπισκέπτεται τίς μουσουλμανικές χῶρες τῆς Ἀνατολῆς θά διαπιστώση ὅτι οἱ Μουσουλμάνοι τρέφουν μιά συμπάθεια πρός τούς Ρωμηούς καί Γιουνάν (Ἴωνες).

Ὅμως, στήν πορεία τοῦ χρόνου εἰσῆλθε μέσα σέ μερικούς Ἄραβες Μουσουλμάνους

μιά ἐχθρότητα ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Πῶς ἐξηγεῖται αὐτό;

3. Ἡ ἐχθρότητα τῶν Μουσουλμάνων πρός τόν Χριστιανισμό

Ἡ Nadia Maria El Cheikh σέ μελέτη της μέ τίτλο «Τό Βυζάντιο θεωρούμενο ἀπό τούς Ἄραβες», μεταξύ τῶν σημαντικῶν σημείων πού ἀναπτύσσει, εἶναι καί τό πῶς ἄλλαξε ἡ στάση τῶν Ἀράβων ἔναντι τῶν Ρωμηῶν, δηλαδή πῶς ἀναπτύχθηκε ἡ ἐχθρότητα τῶν Μουσουλμάνων πρός τόν Χριστιανισμό.

Προηγουμένως εἶχα ἀναφερθῆ στό 30ό κεφάλαιο τοῦ Κορανίου, στό ὁποῖο γίνεται λόγος γιά τήν ἥττα καί τήν ἐκ νέου νίκη τῶν Ρωμηῶν, γιά τήν ὁποία νίκη θά χαροῦν οἱ πιστοί. Ἡ Nadia Maria El Cheikh παραθέτει τό χωρίο αὐτό καί καταγράφει τίς δύο ἑρμηνεῖες πού δόθηκαν ἀπό ἑρμηνευτές τοῦ Κορανίου στό χωρίο αὐτό σέ διάφορες ἐποχές.

Ἡ πρώτη ἑρμηνεία, πού εἴδαμε προηγουμένως, θεωρεῖται αὐθεντική καί κυριαρχοῦσε μέχρι τόν 11ο αἰώνα. Σύμφωνα μέ αὐτήν στό κεφάλαιο αὐτό τοῦ Κορανίου ὁ Μωάμεθ ἀναφέρεται στούς Βυζαντινο-Περσικούς πολέμους τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡρακλείου. Σέ αὐτό φαίνεται ὅτι οἱ Πέρσες νίκησαν τούς Ρούμ καί οἱ πιστοί Μουσουλμάνοι εἶναι στενοχωρημένοι, γι’ αὐτό ἐπειδή ἀγαποῦσαν τούς Ρωμηούς. Ἀντίθετα οἱ πολυθεϊστές στήν Μέκκα (οἱ Κορεϊχίτες) χαίρονταν ἐπειδή οἱ Πέρσες λατρεύουν τά εἴδωλα. Ἔτσι, «οἱ Μουσουλμάνοι ἔκλιναν πρός τούς Ρούμ διότι εἶναι καί αὐτοί λαός τῆς Βίβλου». Σύμφωνα μέ τήν ἑρμηνεία αὐτή οἱ Ρωμηοί καί οἱ Μουσουλμάνοι βρίσκονταν στήν ἴδια πλευρά ἐναντίον τῶν εἰδωλολατρῶν Περσῶν.

Ἡ δεύτερη ἑρμηνεία πού ἐπικράτησε στήν διάρκεια τοῦ 11ου αἰῶνος εἶναι ἐντελῶς ἀντίθετη ἀπό τήν πρώτη. Σύμφωνα μέ αὐτήν οἱ Μουσουλμάνοι εἶναι μέ τό μέρος τῶν Περσῶν καί ὄχι μέ τό μέρος τῶν Ρούμ καί ὅτι οἱ πιστοί Μουσουλμάνοι θά χαροῦν γιά τήν νίκη τῶν Περσῶν ἐναντίον τῶν Ρούμ. Ἡ δεύτερη αὐτή ἑρμηνεία δέν μπορεῖ νά ἀναιρέση καί νά ἀντικαταστήση τήν πρώτη, μάλιστα γιά ἕνα διάστημα καί οἱ δύο αὐτές ἑρμηνεῖες συνυπάρχουν. Ἡ δεύτερη αὐτή ἑρμηνεία πού μετέτρεψε τούς Ρούμ σέ ἐχθρούς ὀφείλεται στήν ἀνταγωνιστική δράση τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας – Βυζαντίου πρός τό Ἰσλαμικό Κράτος στήν Ἀραβία καί στήν ἄμυνα τῶν Μουσουλμάνων κατά τόν 10ο καί 11ο αἰώνα.

Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι στήν ἀλλαγή αὐτῆς τῆς ἐξηγηματικῆς ἑρμηνείας τοῦ 30οῦ κεφαλαίου τοῦ Κορανίου ἔπαιξε μεγαλύτερο ρόλο τό ὅτι οἱ Πέρσες ἐξισλαμίσθηκαν καί ἔτσι τό ἐθνικό μίσος τῶν Περσῶν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καί Ρωμηῶν εἰσῆλθε μέσα στό Ἰσλάμ. Μέ αὐτήν τήν προοπτική μποροῦμε νά δοῦμε τήν ἀλλαγή ἑρμηνείας τοῦ χωρίου αὐτοῦ τοῦ Κορανίου τόν 11ον αἰώνα, χωρίς βέβαια, νά παραμερίση τήν πρώτη αὐθεντική καί γνήσια ἑρμηνεία τῶν προηγουμένων αἰώνων.

Ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης ἀποδέχεται αὐτήν τήν ἄποψη γιά τό πῶς εἰσῆλθε τό μίσος τῶν Ἰσλαμιστῶν ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν, γι’ αὐτό ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ πρῶτοι Ἄραβες ὀπαδοί τοῦ Μωάμεθ εἶχαν μεγάλο σεβασμό στόν ἑλληνικό πολιτισμό τους. Μάλιστα προσέλαβαν πολλά στοιχεῖα ἀπό τόν πολιτισμό τῶν Ρωμαίων καί ἀναδείχθηκαν ἐφάμιλλοι στόν πολιτισμό μέ αὐτούς. Στό Κοράνιο ἀνευρίσκονται πολλά στοιχεῖα γιά τόν Χριστό, τήν Παναγία καί τούς Προφῆτες.

Διερωτώμενος, πῶς μπορεῖ νά ἐξηγηθῆ ἡ μετατροπή τῆς ἀγάπης τῶν Ἀράβων πρός τούς Ρωμαίους σέ ἔχθρα, γράφει ὅτι μέρος τῆς ἀπαντήσεως αὐτῆς φαίνεται νά εἶναι ὅτι αὐτό ὀφείλεται στούς συνεχεῖς πολέμους μεταξύ τῶν Ρωμαίων καί τῶν Ἀράβων. Ὅμως, δέν μποροῦν νά ἐξηγηθοῦν δύο σημεῖα: πρῶτον, ἡ θρησκευτική καί θεολογική στροφή τῶν Ἀράβων ἐναντίον τῆς Ὀρθοδοξίας τῶν Ρωμαίων καί δεύτερον ἡ ἐγκατάλειψη ἀπό τούς Ἄραβες τῶν ἀπόψεων τοῦ Μωάμεθ γιά τήν Ρωμηοσύνη.

Ὁ ἴδιος ἰσχυρίζεται ὅτι γιά νά ἀπαντηθῆ τό ἐρώτημα αὐτό πρέπει νά ἐρευνηθῆ ἡ «ἐπίδραση τῶν ἐξισλαμισθέντων Περσῶν εἰς τήν καλλιέργειαν τῆς ἀντιρωμαϊκῆς στροφῆς τῶν Ἀράβων, ἀφοῦ εἶναι γνωστόν ὅτι οἱ Πέρσαι εἶχαν ἔντονον μῖσος διά τούς ἑλληνοφώνους Ρωμαίους ἐξ αἰτίας 1) τῶν κατακτήσεων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, 2) τῶν συνεχῶν πολέμων μέ τούς Ρωμαίους καί 3) κυρίως τῆς ὁλοκληρωτικῆς καταστροφῆς τοῦ κράτους των ὑπό τοῦ βασιλέως τῶν Ρωμαίων Ἡρακλείου ὡς προεφήτευσεν ὁ Μωάμεθ».

Ἐπίσης, ἰσχυρίζεται ὅτι πρέπει νά ἐρευνηθῆ ἡ ὅλη ἐπίδραση τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ρωμαίων στούς Ἄραβες καί τούς Τούρκους. Γράφει: «Δέν εἶναι τυχαῖον τό γεγονός ὅτι ἡ ρωμαΐϊκη γλῶσσα παρέμεινεν ἐπί 100 ἔτη ἡ διοικητική γλῶσσα τῶν Ἀράβων μετά τήν ὑπ’ αὐτῶν κατάκτησιν τῆς συριακῆς καί τῆς αἰγυπτιακῆς Ρωμανίας. Ὑπάρχουν πάμπολλα τά μαρτυροῦντα τήν ἐπίδρασιν αὐτήν ἀπό τούς ἰδίους ἀρχαιοτέρους Ἄραβας ἱστορικούς. Ἡ ἀραβική καί τουρκική μουσική π.χ. βασίζεται ἐπί τό πλεῖστον ἐπί τῆς ρωμαΐϊκης ὀκτωήχου, ἡ ὁποία διατηρεῖται μέχρι σήμερον εἰς τά τραγούδια καί τούς χορούς τῶν Ἀράβων καί Τούρκων».

Ὅλα αὐτά, ὅπως γράφει, καθώς ἐπίσης καί οἱ ἀπόψεις τοῦ Μωάμεθ γιά τούς Ρούμ, «δύνανται νά ἀποτελέσουν μίαν σταθεράν βάσιν εἰς τάς σχέσεις μεταξύ τῶν δύο λαῶν (Ρωμαίων- Ἑλλήνων καί Ἀράβων). Τό ἴδιον ὅμως ἰσχύει διά τάς σχέσεις μεταξύ Τούρκων καί Ρωμαίων».

Ἑπομένως, ἡ ἔνταση μεταξύ Ἀράβων καί Ρωμαίων δέν ὀφείλεται πρωτίστως σέ θρησκευτικά καί πολιτιστικά αἴτια, ἀλλά κυρίως καί πρό παντός σέ ἐθνικά καί πολιτικά αἴτια, ἀφοῦ, ὅταν ἐξισλαμίσθηκαν οἱ Πέρσες, τότε τό διαχρονικό ἐθνικό μίσος τῶν Περσῶν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καί τῶν Ρωμαίων πέρασε καί στούς Μουσουλμάνους. Δυστυχῶς, τό ἐθνικό μίσος ἐπηρεάζει τίς πολιτιστικές καί θρησκευτικές σχέσεις μεταξύ τῶν δύο λαῶν. Δέν εὐθύνονται οἱ θρησκεῖες γιά ὅλες τίς διαφορές καί ἐντάσεις μεταξύ τῶν λαῶν.

Σέ κείμενα ἱστορικῶν παρουσιάζεται αὐτή ἡ σχέση μεταξύ Βυζαντίου, Περσῶν καί Ἀράβων (Βλ. «Βυζάντιο-Ἰράν-Ἄραβες», εἰς «Ἑπτά Ἡμέρες», ἐφημ. Καθημερινή, 30-1-2005).

Οἱ Πέρσες ἦταν ἕνας ἰνδοευρωπαϊκός λαός πού προέρχονταν ἀπό τήν Νότια Ρωσία καί τόν Καύκασο καί ἐγκατεστάθηκαν στά ἀνατολικά τοῦ Περσικοῦ κόλπου τόν 8ο αἰώνα π.Χ.15 καί μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου ἀναδείχθηκαν σέ μεγάλη στρατιωτική καί πολιτική δύναμη στήν περιοχή. Ὁ Ζωροαστρισμός ἦταν ἡ ἐπίσημη θρησκεία τῆς Περσίας. Ἡ διάδοση τοῦ Μανιχαϊσμοῦ καί τοῦ Βουδισμοῦ προσέκρουε «στίς ἰσχυρές κοινωνικές καί διοικητικές δομές τῆς ζωροαστρικῆς θρησκείας». Στήν Περσία διαδόθηκε καί ὁ Χριστιανισμός ἀπό τά πρῶτα χρόνια, ἀλλά οἱ Χριστιανοί δέχθηκαν τόν διωγμό ἐκ μέρους τοῦ θρησκευτικοῦ καί πολιτικοῦ κατεστημένου τῆς Περσίας καί κατέφυγαν σέ περιοχές κοντά στά σύνορα μέ τήν ρωμαϊκή ἐπικράτεια. «Οἱ περισσότεροι Πέρσες Χριστιανοί ἀσπάσθηκαν τόν Νεστοριανισμό καί ἐπῆλθε ὁριστική ρήξη μέ τήν γραμμή τῆς Κωνσταντινούπολης» (Κατερίνα Καραπλῆ – Χρήστος Σπανουδάκης).

Οἱ Ἕλληνες ἀντιμετώπισαν τήν ἐπιθετικότητα τῶν Περσῶν καί εἶναι γνωστές οἱ μάχες στήν Σαλαμίνα, τίς Πλαταιές καί τόν Μαραθώνα. Εἶναι ἀκόμη γνωστή ἡ νικηφόρα πορεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου πρός τήν Περσία καί ἡ κατάκτησή της. Οἱ Βυζαντινοί – Ρωμαῖοι εἶχαν πολλά συμφέροντα στήν περιοχή αὐτή, γι’ αὐτό καί συνεχεῖς ἦταν οἱ ἐχθροπραξίες μεταξύ Βυζαντινῶν καί Περσῶν. «Ἡ ἐγκαθίδρυση μιᾶς ἰσχυρῆς συγκεντρωτικῆς ἐξουσίας μέ αὐστηρή ἱεραρχική τάξη καί ἐχθρικῆς πρός τόν ἑλληνορωμαϊκό κόσμο, ἡ δημιουργία ἑνός καλά ἐκπαιδευμένου στρατοῦ, ἡ προσήλωση στήν ἀρχαία θρησκεία (μαζδαϊσμό- ζωροαστρισμό), ἐπέτρεψαν στήν ἀναγεννημένη Περσία νά ἀποβεῖ ἰσχυρός ἀντίπαλος τῶν Ρωμαίων καί τοῦ Βυζαντίου στή συνέχεια».

Μεταξύ Ρωμαίων- Βυζαντινῶν καί Περσῶν ὑπῆρξαν συνεχεῖς ἐχθροπραξίες, ἀλλά κατά διαστήματα ἐπικρατοῦσαν καί ἀγαθές σχέσεις μεταξύ τους. Ἔτσι, ὑπῆρξαν καί ἀμοιβαῖες ἐπιρροές. Οἱ ἀνώτερες τάξεις τοῦ Βυζαντίου πού ἔρρεπαν στήν πολυτέλεια ἐπηρεάσθηκαν ἀπό τόν περσικό πολιτισμικό πλοῦτο, ἀλλά καί οἱ Βυζαντινοί ἐπηρέασαν τήν Περσία στά γράμματα καί τίς τέχνες (Εὐάγγελος Βενέτης).

Στίς ἀρχές τοῦ 7ου αἰῶνος μ.Χ. ἐμφανίσθηκαν στό προσκήνιο οἱ Ἄραβες. Τήν 31η Μαΐου τοῦ ἔτους 637 «οἱ Ἄραβες τοῦ χαλίφη Ὁμάρ συνέτριψαν τόν περσικό στρατό στήν Καδεσία». Οἱ Ἄραβες κατέλαβαν τήν Περσία καί ἄρχισε ὁ ἐξισλαμισμός. Στήν ἀρχή οἱ Ἄραβες ἀντιμετώπισαν τούς Χριστιανούς καί τούς Ἰουδαίους, πού συνάντησαν στήν Περσία, ὡς «ἀνθρώπους τῆς Βίβλου», ὅμως ἀργότερα ἐπέβαλαν περιορισμούς καί διακρίσεις.

Τό σημαντικό εἶναι ὅτι οἱ Πέρσες εἶχαν μιά πολιτιστική ὑπεροχή ἔναντι τῶν Ἀράβων, γι’ αὐτό καί «ἄσκησαν καταλυτική ἐπίδραση στόν σχηματισμό τοῦ ἰσλαμικοῦ κόσμου ἀπό τή στιγμή πού αὐτός εἶχε πλέον ὁριστικοποιηθεῖ ἐδαφικά». Ἀκόμη σταδιακά ἐπικράτησε καί ἡ «νεοπερσική γλώσσα» πού «ἀντικατέστησε τήν ἀραβική ὡς ἐπίσημο γλωσσικό ὄργανο στά ἐδάφη πού κατακτοῦνταν ἀπό Πέρσες καί εὐρύτερα Ἰρανίους, δηλ. ἀπό τόν Τίγρη μέχρι τήν Κεντρική Ἀσία καί τόν Ἰνδό ποταμό» (Γεώργιος Κουρπαλίδης).

4. Συμπέρασμα

Ἀπό τήν σύντομη αὐτή παρουσίαση ἐξηγεῖται πῶς οἱ Ἄραβες ἐστράφησαν ἐναντίον τῶν Βυζαντινῶν-Ρωμηῶν. Φαίνεται ὅτι ἡ καλή διάθεση πού εἶχαν οἱ Ἄραβες ἔναντι τῶν Ρωμηῶν Χριστιανῶν μετατράπηκε σέ μίσος καί ἐπιθετικότητα ἀπό τήν ἐπίδραση τῶν Περσῶν, ὅταν οἱ Πέρσες ἐξισλαμίστηκαν, ὁπότε τό ἐθνικό μίσος τῶν Περσῶν ἐναντίον τῶν Ρωμηῶν εἰσῆλθε καί στήν θρησκεία καί ἐπηρέασε τούς

λαούς. Ἔτσι ἐξηγεῖται καί ἡ ἀλλαγή ἑρμηνείας τοῦ 30οῦ κεφαλαίου ἀπό τόν 11ο αἰώνα, πού ἀναφέρεται στούς Ρωμηούς, ὅπως παρουσιάσθηκε προηγουμένως.

Μέσα ἀπό μιά τέτοια ἑρμηνεία μποροῦμε νά δοῦμε γιατί μερικοί Μουσουλμάνοι διάκεινται εὐμενῶς πρός τούς Ρωμηούς, ἐνῶ μερικοί ἄλλοι ἔχουν διαφορετική στάση. Ἄλλωστε, μέσα στόν Ἰσλαμισμό ὑπάρχουν διάφορες τάσεις, ὅπως καί σέ ὅλες τίς θρησκεῖες. Σέ αὐτό δέν ἔχουν εὐθύνη τόσο οἱ θρησκεῖες, ὅσο οἱ ἐθνικές καταβολές, ἀλλά καί οἱ πολιτικές σκοπιμότητες. Δυστυχῶς τό ἐθνικό μίσος εἰσέρχεται μέσα στίς θρησκεῖες καί προσλαμβάνει ἕνα θρησκευτικό προσωπεῖο.

Βεβαίως, μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου αὐτό τό μίσος τῶν Ἀράβων- Μουσουλμάνων πρός τόν Χριστιανισμό αὐξήθηκε λόγῳ τῶν Σταυροφοριῶν, ἀφοῦ οἱ δυτικοί Χριστιανοί μέ τίς Σταυροφορίες τους ἔκαναν μεγάλα ἐγκλήματα καί ἐναντίον τῶν Ρωμηῶν καί ἐναντίον τῶν Μουσουλμάνων. Αὐτό φαίνεται ἀπό τό ὅτι οἱ Μουσουλμάνοι τῶν περιοχῶν τῆς Μέσης Ἀνατολῆς κάνουν τήν διάκριση μεταξύ δυτικῶν Χριστιανῶν καί Ρωμηῶν.

Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι οἱ Ὀρθόδοξοι Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων ὀνομάζονται τουρκιστί καί ἀραβιστί ἀκόμη καί σήμερα Ρούμ Πατρίκ, δηλαδή Πατριάρχες τῶν Ρωμαίων, ἐνῶ οἱ λεγόμενοι στήν Ἑλλάδα Ρωμαιοκαθολικοί ἐκεῖ λέγονται Λατίνοι καί Φράγκοι.

Ἐπίσης, στήν συνέχεια οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι, μιά Μογγολική φυλή, ὅταν πῆγαν στήν Περσία, υἱοθέτησαν τόν περσικό τρόπο ζωῆς καί τόν πολιτισμό τους, καί μετά εἰσέρρευσαν στήν Μικρά Ἀσία, ὕστερα ἀπό τήν μάχη τοῦ Ματζικέρτ (1071 μ.Χ.). Ἡ Ὀθωμανική Αὐτοκρατορία, πού ἱδρύθηκε ἀπό τό Τοῦρκο φύλαρχο Ὀσμάν Α΄, μέ τόν Μωάμεθ τόν Πορθητή κατέλυσε τήν Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία, πού τότε εἶχε συρρικνωθῆ σημαντικά, κατέλαβε τήν Κωνσταντινούπολη καί τήν Ἁγία Σοφία καί στήν συνέχεια πέρασε στήν Εὐρώπη μέ τήν κατάκτηση τῶν Βαλκανίων.

Ὅλα αὐτά δείχνουν πόσο κακό εἶναι ὅταν τό ἐθνικό μίσος, ἀλλά καί οἱ πολιτικές σκοπιμότητες εἰσέρχωνται μέσα στόν ἱερό χῶρο τῆς θρησκείας, καί πόσο κακό εἶναι ὅταν ἡ θρησκεία μετατρέπεται σέ ἕνα δεκανίκι τοῦ κάθε ἐθνικισμοῦ, ὅπως τό βλέπουμε σήμερα ἐντονώτερα σέ διάφορα Κράτη ὅπου κυριαρχεῖ ὁ Ἰσλαμισμός-Μουσουλμανισμός. Ἔτσι πρέπει νά ἑρμηνευθοῦν καί ὅσα συμβαίνουν σήμερα στήν Τουρκία.–